

Escorja, V. *corja* *Escorfol*, *escorfol*, V. *esclofol*, *clofolla* (CLOVA) *Escorgegat*, V. *escorxar*

ESCÒRIA, del ll. *scoria*, gr. *σκόπια*, id., que passen per ser derivats del gr. *σκόπ*, *σκατός* 'excrement', creença incerta tenint en compte que hi ha una variant SCAURIA ben documentada en hispano-llatí i en mossàrab. □ 1.ª doc.: 1623.

«Qui segur dorm no li pas per deserta / la sua salvació, seguint la *escòria*, / qui dexa de mirar és transi-
tòria / tota cosa del món qui nos desperta, / --- / nigu pot res sens Déu ---», Antoni de Verí, a. 1623 (JMBover, *BiEscrBal.* II, 497, 5.1.2; «scoria, sordes metallica, quae fiunt ex metallo; *escoria de la plata*: *helicysma*; *escòries de unguens*: magma, recrementum, unguentorum faex, crassamentum, sedimentum, lutum», *DTo.* 1670. Ha arrelat bastant en ross., a causa de les grans mines canigonenques: «es coneix que era una farga perquè encara hi ha *eskóris*», Vallmanya (1960), d'on l'acc. figurada 'persona estranya, de qui mai sabem què vol ni què diu' (*AlcM*). Per al problema etimològic, veg. el *DECH*, amb amples rectificacions al *DCEC*, i cf. encara Silva Neto, *HomDAlonso* III, 423-4, amb importants observacions sobre el port. dial. *escoira* i el mossàr. *escauria*. El derivat *escorial* rarament usat en català, està abans que tot documentat en la toponímia castellana-portuguesa, en part amb valor adjectiu: *Navaescurial* (mun. de 400 hab., prop de Piedrahita de Àvila); però també *Escuredo*, *El Escorial*.

DERIV. i CPT.: *Escoriola*. *Escorificar*, *-cació*, *-cador*.

Escorjada, V. *escorxar* *Escorn*, V. *escon* *Escornar*, *escornassada*, *escornacabres*, *escornalbou*, V. *corn* *Escorniflar*, *escorniflaire*, *escorniflat* (aquest és una mera confusió en lloc d'*escotiflat*), V. cpts. de *CORN* *Escoronar*, V. *corona* *Escorpa*, V. *escòrpora*

ESCORPI, amb variant dialectal *escorpit*, 'aràcnid pulmonar', del llatí *SCORPIUS* id., i aquest del grec *σκόρπιος* id.; en el mot català hi ha hagut el trasllat de l'accent en una etapa antiga. □ 1.ª doc.: *scurpi*, 1377 (*BABL* x, 161); cf. *escorpicis* en *VidesR*, 214r2

En llatí *scorpius* fou una forma variant de *scorpio*, *-onis*,¹ i va deixar descendents a més del català en alguns parlars nord-italians (*REW*, 7741a), en francès antic (*escorpie*) i en alguns parlars fronterers del francoprov. amb l'occ. (*escorpi*);² en gc. *eskripe* (Arrens);³ el trasllat de l'accent es va produir també en francès.⁴

En català *escorpi* (variant *escorpit*) és el mot usual dels parlars del Principat, de Rosselló i de les Balears, mentre que en tota la zona valenciana des de la Serralada Ibèrica cap avall s'usa l'arabisme *ALACRÀ*. La variant *escorpit*, que és bastant antiga, té avui gran extensió: és la forma principalment del bisbat de Girona (Empordà fins a Camprodon i Gironès);⁵ se sent també a Rosselló: JCoromines, 1960, l'ha oït dir a Josep Sebastià Pons, i en 1963 ha registrat el topònim *Solà de l'Escorpi* a Vallestàvia (Conflent);⁶ C. Grandó (*Misc. Fabra*, p. 189) dóna amb l'accent en la pen-

última, *escúrpit*, com a la forma de Rosselló, i Coromines 1958 ha registrat *eskórpit* a Campmany (Alt Emp.). Aquesta accentuació pot ser l'originària, si bé és també possible que es tracti del retrocés de l'accent des de l'última síl·laba a la penúltima per una ultracorrecció provocada de les formes populars *prèmit*, *gènit* per *premi*, *gení*. Més al Sud, *escorpit* apareix al Priorat: Capçanes, Bellmunt, Poboleda, Masroig (1936), en aquest darrer poble una partida es diu *Les Escorpiteres* perquè «allí hi ha *escorpius*» segons el subjecte informador.⁷ D'acord amb la notació d'*AlcM* hom diu *escorpit* també a Cerdanya, Vall de Ribes, Ripoll, Penedès i Camp de Tarragona.

L'exemple més antic de les *VidesR* («qu'e'l meu lit era acompanyat d'*escorpicis*», 214r2) i sobretot el de 1377 escrit amb *-u-* («A la dita filla un *scurpi* l'ha via picada») fan l'efecte que ja durant el segle XIV la forma *escorpi* amb l'accent damunt *i* era coneguda.⁸ En canvi, la forma plural *escorpiis* que trobem en el *Llibre de les Dones* (fi del S. XIV) d'Eiximenis («*escorpiis* de mort e sirenes de mar e serp pintada», c. 268, A 186vb, però *escorpiis* en 184rb), suggereix que la pronúncia *escórpi* era també encara vigent en la llengua.⁹ D'altra banda, els exemples del S. XV (l'esmentada variant *escorpiis* de l'I, i el text «oli de *scurpi*» de 1433 i *escorpiis* de *Tuglat* citats per Alart, *InvLC*) indiquen que l'accentuació damunt la *i* havia pres gairebé un caràcter general. Pel que fa a la forma amb *-t* final, aquesta també devia ser coneguda ja en el S. XIV, car l'exemple amb *-c*, *escorpiis*, de les *VidesR*, suposa una *-t* com a fase anterior.¹⁰ En tot cas, la variant *escorpit* degué ser molt freqüent durante el S. XVI: notem que la forma *escurpi* de l'edició Busa-Nebrija (1507) apareix canviada en *escurpit* en l'edició de 1562, i *escorpit* fou la grafia que ens dóna el gironí Onofre Pou, 1575 «*escorpit* o *escorpió*, *scorpio*, *scorpius*, *scorpio*, *-onis*» (p. 89). Així i tot, aquesta variant amb *-t* devia sonar com a un dialectalisme o un regionalisme, car tots els lexicògrafs posteriors (Torra, Lacavalleria, Belvitges i Labèrnia) van donar *escorpi* sense ni esmentar la forma del *Thesaurus Puerilis* que un i l'altre havien aprofitat.

El desplaçament de l'accent en aquest mot es devia —com ho indica *AlcM*— a una atracció de la *-i* final afavorida per l'abundància de la terminació *-i*.¹¹ A més, una sèrie de factors ensemps devien ajudar a aquesta atracció de la *-i*: primer, la formació d'una variant amb *-t* de bona hora; i en segon lloc, la formació de plural amb *-us* per analogia (tipus *hòmens*, freqüent en els texts antics), i, fins i tot, la possibilitat d'una influència de la forma sàvia *escorpió* no es pot descartar, com sigui que aquesta forma sembla haver tingut bastant d'ús des de ben antic (veg. avall), encara que en català no va assolir arrelar-se en el llenguatge parlat com ho va fer en francès i occità. [Però el factor decisiu creiem que fou realment el fonètic, més que més veient que el cas es repeteix en un bon nombre de mots en *zi*: els *NLL* en *-rubi* < *RUBEUS* 'roig' (*Font-rubi*, *Querrubi*, *Ri-rubi* > *Rubi*), *Marrubi* > *malrubi*, i sovint a Mallorca *diluvi* > *deluvi*,